

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ДЕРИВАТИ В НЕОФІЦІЙНІЙ АНТРОПОНІМІЇ: СЛОВОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

LEXICO-SEMANTIC DERIVATIVES IN UNOFFICIAL ANTHROPONYMY: WORD-FORMATION POTENTIAL

Шульська Н.М.,

orcid.org/0000-0003-4703-1798

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри соціальних комунікацій

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Зінчук Р.С.,

orcid.org/0000-0002-5432-7346

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови та лінгводидактики

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Вербовецька О.С.,

orcid.org/0000-0003-3142-364X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови та славістики

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

У статті здійснено дослідження словотвірного потенціалу неофіційних антропонімів Західного Полісся, зокрема проаналізовано лексико-семантичні деривати серед прізвиськ, що належать до розрядів *nomina personalia* та *nomina impersonalia*. Джерельною базою виступають авторські записи антропонімного матеріалу, отримані шляхом безпосереднього опитування респондентів різних вікових категорій, переважно носіїв місцевих говірок. Проведений аналіз показує, що провідною словотвірною ознакою у сфері прізвиськотворення є семантизація, зреалізована через переосмислення апелятивної та онімної лексики й утворення нових номінацій у межах мовної практики поліщуків.

Серед *nomina personalia* найпродуктивнішими виявилися назви-характеристики зовнішності, що найчастіше виражені прикметниками й відображають індивідуальні фізичні особливості особи. Другу за чисельністю групу складають прізвиська, пов'язані з внутрішнім світом людини, її рисами характеру, темпераментом чи психологічною поведінкою. Окрему нішу займають номінації, мотивовані родом занять або процесуальною дією носія, а також назви, пов'язані з особливостями мовлення та індивідуальними мовними рисами. Не менш важливими є і прізвиська, що позначають національну чи територіальну ознаку людини, а також назви, які походять від родинних стосунків і соціальних зв'язків у громаді. Особливе місце посідають *nomina impersonalia*, що функціонують не менш активно, ніж попередній різновид. Вуличні прізвиська, які відображають оточення носіїв та предметно-побутові реалії, демонструють продуктивність процесів семантизації. На основі відібраного матеріалу виділено кілька лексико-тематичних груп: «Фаунономени і флоронемени», «Назви реалій господарського побуту», «Назви страв і харчових продуктів», «Анатомічні назви», «Абстрактні назви». Вони виявляють широке використання номінацій як із реального, так і з уявного світу людини. Отримані результати свідчать про системність словотвірних процесів у поліському прізвиськотворенні. Вони відображають як індивідуальні особливості мовця, так і колективні уявлення про людину.

Ключові слова: словотвір, неофіційна антропонімія, прізвисько, лексико-семантичний спосіб, Західне Полісся.

The article studies the word-formation potential of unofficial anthroponyms of Western Polissya, in particular, analyzes lexical-semantic derivatives among nicknames belonging to the categories of *nomina personalia* and *nomina impersonalia*. The source base is the author's records of anthroponymic material obtained by direct interviewing respondents of different age categories, mainly speakers of local Polissya dialects. The analysis shows that the leading word-formation feature in the field of nickname formation is semantization, implemented through the rethinking of appellative and onymic vocabulary and the formation of new nominations within the linguistic practice of the Polishchuk people.

Among *nomina personalia*, the most productive were names-characteristics of appearance, which are most often expressed by adjectives and reflect the individual physical characteristics of a person. The second largest group is made up of nicknames associated with the inner world of a person, his character traits, temperament or psychological behavior. A separate niche is occupied by nominations motivated by the occupation or procedural action of the speaker, as well as names associated with speech features and individual linguistic features. No less important are nicknames denoting a person's national or territorial feature, as well as names that originate from family relationships and social ties in the community. A special place is occupied by *nomina impersonalia*, which function no less actively than the previous variety. Street nicknames, which reflect a person's environment and objective everyday realities, demonstrate the productivity of semantization processes. Based on the selected material, several lexical and thematic groups have been identified: "Faunomena and floromena", "Names of the realities of economic life", "Names of dishes and food products", "Ana-

tomical names", "Abstract names". They testify to the widespread use of nominations from both the real and imaginary world of man. The obtained results indicate the systematic nature of word-formation processes in Polissya nickname formation. They reflect both the individual characteristics of the speaker and collective ideas about a person.

Key words: word formation, unofficial anthroponymy, nickname, lexical-semantic mode, Western Polissya.

Постановка проблеми. Неофіційна антропонімія становить важливий пласт мовної системи, що відображає соціальні, культурні та психологічні характеристики мовців. Вона функціонує паралельно з офіційною ономастичною системою, але має власні закономірності утворення та розвитку. Особливої уваги потребує вивчення лексико-семантичних дериватів у структурі прізвиськ, адже саме вони демонструють словотвірний потенціал мови, її здатність до відтворення оцінних, експресивних та асоціативних значень. Проблема полягає у відсутності цілісних досліджень, що поєднували б аналіз словотвірних механізмів із виявленням соціолінгвістичних чинників формування таких номінацій. Актуальність теми зумовлена посиленням інтересом сучасної лінгвістики до питань мовної картини світу, де прізвиська виступають маркерами ідентичності та комунікативних стратегій. У неофіційній антропонімії відбиті не лише словотвірні можливості мови, а й специфічні соціальні процеси: оцінка особистості, інтеграція до певної групи, встановлення ієрархії чи дистанції. Дослідження лексико-семантичних дериватів у прізвиськах дає змогу простежити, як традиційні словотвірні моделі адаптовані в умовах розмовного мовлення, які нові значення вони формують і таким способом збагачують семантичний простір нашої мови. Аналіз словотвірного потенціалу лексико-семантичних дериватів у прізвиськах є важливим кроком до глибшого розуміння взаємодії мови та соціуму, а також до системного вивчення механізмів неофіційної номінації в сучасній українській ономастиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика дослідження неофіційної антропонімії посідає вагоме місце в наукових студіях. Увага лінгвістів зосереджена насамперед на вивченні мотиваційної характеристики, способів номінації, словотвірних моделей, семантичних особливостей та діалектної специфіки прізвиськ.

Так, регіонально неофіційну антропонімію досліджують Г. Аркушин [1; 3], Н. Шульська [16] (Західне Полісся), О. Вербовета (Тернопільщина) [5], М. Наливайко (Львівщина) [9], В. Павлюк (Вінниччина) [12], які поряд з іншими особливостями неофіційних номінацій звертають увагу на їхній унікальний словотвірний потенціал. Цінний матеріал для аналізу містить «Словник прізвиськ північно-західної України» [14].

Словотвірні типи відантропонімічних прізвиськ вивчає Л. Лонська [6]. Відонімні деривати в сучасних прізвиськах досліджує О. Михальчук [7]. Структурно-семантичну характеристику неофіційних антропонімів на прикладі одного населеного пункту запропонувала О. Мокляк [8]. Типологію системи словотвору прізвиськ жителів Львівщини представила М. Наливайко [11]. Зацікавлюють дослідників і відонімні деривати серед прізвиськових номінацій [13]; засоби й способи творення жіночих неофіційних іменувань [17]. Лексико-семантичний спосіб продукування прізвиськ став об'єктом наукового опису в працях Г. Аркушина (лексико-семантичні деривати серед західнополіських прізвиськ [1], а також прізвиська-композиції [3]); М. Наливайко (лексико-семантичні деривати в антропонімії Львівщини) [10] та ін.

Загалом аналіз наукових праць демонструє сталість інтересу до прізвиськотворчості. Лексико-семантичні деривати в неофіційній антропонімії постають як багатофункційні мовні одиниці, що відбивають не лише словотвірні можливості мови, а й соціально-комунікативні механізми функціонування мовної особистості в спільноті.

Мета статті – дослідження словотвірного потенціалу неофіційних антропонімів, зокрема аналіз лексико-семантичних дериватів серед прізвиськ, що належать до розрядів «*nomina personalia*» та «*nomina impersonalia*».

Джерельну основу дослідження становлять авторські записи антропонімного матеріалу, зібраного в населених пунктах Західного Полісся. Фактаж отримано шляхом безпосереднього опитування респондентів різних вікових груп, переважно носіїв місцевих говірок, із подальшою письмовою та диктофонною фіксацією.

Виклад основного матеріалу. Словотвірний аналіз прізвиськових одиниць показує, що серед неофіційних назв виразно домінує семантизація. Прізвиська, утворені від інших онімів, становлять вагому частку серед зафіксованого антропонімного фактажу. У складі відапелятивних прізвиськ більше маніфестовані назви розрядів «*nomina personalia*», менше – «*nomina impersonalia*». Докладно розглянуто лексичне й словотвірне наповнення кожної з цих груп.

Вуличні найменування розряду «*nomina personalia*» постали на основі тих загальних назв, які безпосередньо виявляють якусь мотиваційну ознаку вже на апелятивному рівні, тобто виступа-

ють яскравими означеннями особи за фізичними, психічними, територіальними, професійними особливостями тощо. У таких прізвиськах простежено лише пряму (безпосередню) мотивацію. Визначаючи лексико-семантичне відапелятивне творення неофіційного антропоніма, встановлено його первісне апелятивне походження, засвідчене в літературній мові чи діалектах, в іншому випадку – так звані «ситуативні» або аналогічні апелятиви.

Аналіз лексичного фактажу західнополіських неофіційних іменувань засвідчив такі групи лексем-маніфестантів:

1. Назви-характеристики зовнішнього вигляду особи. У цій групі істотно домінують прикметники, що характеризують осіб за фізичними рисами.

У кількісному плані прізвиськ-прикметників надзвичайно багато, адже основна функція неофіційних антропонімів – характеристика денотата в певному комунікативному соціумі, а прикметники найповніше в прізвиськах виконують характеристичну функцію. Наведено найпоширеніші народно-побутові особові назви, що постали на їхній базі.

Риси статури: *Великий* || *Велика*, *Грубий* || *Груба*, *Довгий* || *Довга*, *Дрібний* || *Дрібна*, *Малий* || *Мала*, *Товстий* || *Товста*.

Особливості частин тіла: *Бородатий*, *Вухатий* || *Вухата*, *Гарахатий* || *Гарахата*, *Горбатий* || *Горбата*, *Головатий* || *Головата*, *Губатий* || *Губата*, *Зубатий* || *Зубата*, *Кривий* || *Крива*, *Носатий* || *Носата*, *Патлатий* || *Патлата*, *Чубатий* || *Чубата*.

Пігментація: *Білий* || *Біла*, *Вишнєвий*, *Жовтий* || *Жовта*, *Ріжгий* || *Ріжа*, *Червоний*, *Синій*, *Сивий* || *Сіва*.

До цієї групи віднесено складні прикметники *Гологолові*, *Грубонога*, *Кривомордий*, *Курносий*, *Однокрилий*, *Твердолобий*, *Чорнорота*. Специфічно те, що серед західнополіських прізвиськ домінують похідні з першим компонентом *довгий*–: *Довголапа*, *Довгонігий*, *Довгонісий*, *Довгорукий*, *Довготелесий*, *Довгоший*.

В активі засвідчених утворень цієї групи виявлено номінації, у яких на апелятивному рівні виділено суфікси-конотативи. Специфіка вживання серед прізвиськ-характеристик негатицій зумовила характер відповідних лексем, у яких домінує значення 'носій негативної ознаки'. Зафіксовано такі прізвиська, а відповідно їй тотожні ситуативні апелятиви: **-ай**: *Вусай*, *Вухай*, *Головай*, *Губай*, *Довгай*, *Зубай*, *Носай*, пор. ідентичні апелятиви; **-ак**, **-ак-а**: десубстантиви *Кульбак*, *Курицак*, пор.

апелятиви *силак*, *дивак* [2, с. 45], деад'єктиви *Синяк*, *Слипак*, *Цибак*, пор. апелятиви *лівак*, *слипак*, *босак* [2, с. 284], *Кривундяка*, *Рудака*; **-ан**, **-ан'**: відсубстантиви *Вусань*, *Горбань*, *Губань*, *Дзобань*, *Зубань*, *Носань*; відад'єктиви *Глухмань*, *Довгань* || *Довгання*, виявлено ідентичні апелятиви, пор. *брюхань*, *великань*, *довгань*, *чолань* [15, с. 30]; **-ар**: відсубстантиви: *Вушар*, *Губар*, *Дубар*, *Чубар*, деад'єктив *Червоняр*, пор. апелятиви *глухар*, *сухар* [2, с. 288]; **-ас'**: *Горбась*, *Довгась*, пор. апелятиви *молодас*, *грубас* [2, с. 288]; **-ач**: відсубстантиви *Вусач*, *Вухач*, *Головач*, *Горбач*, *Гембач*, *Носач*, *Патлач*, відад'єктиви *Білач*, *Рижач* із тотожними апелятивами; **-ец'**: *Вухець*, *Губець*, *Носець*, пор. апелятиви з іншою ознакою *швагрєць*, *бахурєць* [2, с. 92]; **-ик** || **-ік**: *Білик*, *Вушик*, *Куцик*, *Рудик*, *Худик*, пор. апелятиви за якоюсь ознакою *дрантик*, *родик* [2, с. 100]; **-ій**: *Бородій*, *Вухій*, *Головій*, *Горбій*, *Грудій*, засвідчено тотожні апелятиви *лобій*, *носій*, *вухій*, *губій*, *бородій* [2, с. 143]; **-к-о**: відсубстантиви *Кривулько*, *Носько*; **-ул'**: *Вухаль*, *Довгаль*, *Носаль*, *Нохаль*, пор. апелятиви *бородаль*, *горбаль* [2, с. 48]; **-ун**: десубстантиви *Горбун*, *Лівишун*, *Пузун*, пор. апелятиви *карачун*, *красун*, *лівишун* [2, с. 213], деад'єктиви: *Бридун*, *Гладун*, *Довгун*, пор. апелятиви *кривун*, *гладун*, *товстун* [2, с. 317]; **-ус'**: *Гембусь*, пор. діал. *гемба* 'губа', *Кривусь*, пор. апелятиви *нервус*, *малькус* 'лівша' [2, с. 351].

У цій групі функціують особові назви, що на апелятивному рівні оформлені словотворчою парою «без + флексія» із вказівкою на відсутність чогось, пор.: *Безбородий*, *Безвухий*, *Безгубий*, *Бизногий*, *Безрукий*. Засвідчено також відсубстантивні деривати, що характеризують зовнішність людини: *Безвущо*, *Безголовець*, *Безносько*.

2. Номени, що відтворюють внутрішній світ людини: *Балабон*, *Бандит*, *Вредний*, *Добродій*, *Добрічко*, *Духовний*, *Жадний*, *Зляканий*, *Круць*, *Лизуха*, *Мудра*, *Мудрагеля*, *Мудрачина*, *Причєпа*, *Скупий*, *Розумаха*, *Тихун*, *Тіхоня*, *Хітрий*.

3. Назви-вказівки на рід заняття чи процесуальну дію носія

Засвідчено, що агентииви мають різну продуктивність (а відповідно й ступінь онімізації) в народно-побутовій антропонімії Західного Полісся. За родом заняття та професією побутовують такі найменування: *Агронóm*, *Академік*, *Бондар*, *Боцман*, *Бригадір*, *Гінерал*, *Габраль*, *Коваль*, *Кравець*, *Кухар*, *Мельник*, *Лісник*, *Моряк*, *Рибак*, *Пасічник*, *Пастух*, *Пожарник*, *Поштарка*, *Свинарка*, *Ткач*, *Чабан*.

Функціують назви за якоюсь процесуальною дією людини: **-ал-о**: *Бубняло*, *Мєкало*, *Рікало*,

Рубáло, Пікало, Щóкало, пор. тотожні апелятиви *пóвзало, тўпцяло, дріпало, шмóргало* [2, с. 351]; **-ан:** *Брикáн, Мовчáн, Шовгáн*, пор. інші апелятиви *штовхáн, стусáн, шльопáн* [2, с. 353]; **-ач:** *Блукáч, Бобóмкaч, Вéкач, Клéндач, Мéкач, Плéскач*, пор. подібні апелятиви *хамрáч, шмаркáч, засрáч* [2, с. 364]; **-ій:** *Сопій, Трубій*, пор. апелятиви *крутій, палій* [2, с. 388–389]; **-ц'о:** *Крику́нц'о, Лóвц'о, Шлáбц'о*, утворені аналогічно до особових субстантивів на зразок *хрищóнц'о, кўмц'о* [2, с. 230]. Значна кількість вербативів засвідчує формант **-ун**, що вказує на його поширення в назвах такого типу: *Гілитун, Облазун, Ревун, Свистун, Сисун, Сміюн, Сопун, Стригун, Шептун, Шморгун*, пор. подібні апелятиви з відтінком зневаги *лигун, хропун, мазун* [2, с. 417]. Сюди віднесено утворення, які серед апелятивів виступають переважно як нульсуфіксати: *Бéба, Галáка, Лáма, Лё́па, Рíда, Піка, Причéпа*.

4. Номінації за специфікою мовлення: *Базікало, Балáкін, Бубнáч, Заї́ка, Тарáхтанка, Трандачі́ха, Тринду́ля, Лепету́ня, Ля́павка, Сьóкало, Хамру́шник, Пі́ка, Шепеля́йло, Щебету́ха, Язику́ля*. У багатьох маніфестованих назвах на апелятивному рівні продуктивний формант **-ун**: *Булькотун, Булькун, Бурчун, Верзун, Говорун, Лепетун, Пискотун*.

5. Назви, що виражають національну чи територіальну ознаку: *Америкáнець, Білору́ска, Грузи́н, Німець, Поля́к, Ру́ський, Япо́нець, Гуцу́л*. До цього різновиду віднесено відкатоїконімі назви на зразок *Берестя́нець* || *Берестя́нка, Віжовець* || *Віжовка, Городища́нець* || *Городища́нка, Гу́тенець* || *Гутенка, Жураве́ць* || *Журавля́нка*. В активі західнополіських неофіційних іменувань поширені назви на зразок *Городища́к, Куртиля́к, Чорнижа́к*; пор. апелятиви *гуцуля́к, сибира́к* [2, с. 45], *мараморо́ца́к, подоля́к, порічня́к* [15, с. 29]; *Варшав'я́ка, Гуцу́ляка, Городищу́к, Смидю́к, Ситню́к* [4 (I), с. 209], *Поля́ка, Циганя́ка, Гуте́ня, Каме́ня, Руде́ня; Жиду́ньо, Херсо́ньо*. Такі одиниці на апелятивному рівні мали квалітацію, яку втратили при переході до класу вуличних антропонімів.

6. Назви за родинними стосунками

Часто номени за родинними стосунками репрезентовані в прізвиськах апелятивними синонімічними рядами, які зазнали антропонімізації, пор. *Ба́тько – Та́то, Ма́ти – Ма́ма, До́чка – До́нька*. Крім того, на апелятивному рівні ці деривати суфіксально наповнені, пор. *Ба́ба → Бабу́ля, Ба́бек, Ба́бча, Бабу́н, Ба́бц'о* і т. ін. Деякі семантизовані назви за родинною належністю

зреалізовані однобічно: *Вдовá, Дити́на, Дід, Син, Сестра́, Дядько, Ті́тка, Ону́к, Онучка́, Кум, Кума́, Прийма́к, Те́ща, Сват, Рóдич, Сирóта*.

Неофіційні особові найменування розряду «*nomina impersonalia*» не менш поширені в розмовно-побутовій практиці поліщуків, ніж попередній різновид. Вуличні назви, пов'язані з оточенням людини, у прізвиськах семантизовані продуктивно, як і лексеми категорії «*nomina personalia*». Такі найменування становлять особливий ментально-регіональний феномен, виявляють історичну й культурну інформативність, народознавчий потенціал. Для окреслення виразної мовної картини засвідчених лексем у прізвиськах виділено такі лексико-тематичні групи (ЛТГ):

1. ЛТГ «Фаунономени і флорономени». Ця ЛТГ виразно зреалізована переважно у вуличних назвах за зовнішнім образом носіїв, пор.: 'високі': *Жи́рафа, Лозá, Топóля*; 'міцної статури': *Бегемо́т, Бро́лер, Бугáй < бугай 'некастрований племінний бик' [4 (I), с. 35], Ведми́дь*; 'за специфікою частин тіла': *Баку́н < бакун 'тютюн' [4 (I), с. 8], Барáн, Блощи́чка, Гарбу́з, Гі́чка < гічка 'листя буряків' [4 (I), с. 89], Гусь, Гладіо́лус, За́сць, Кі́т, Кóблик < ко́блик 'дрібна річкова риба; піскар' [4 (I), с. 231], Куні́ця, Шу́ндик < шундик 'капуста, що не склалася в головку' [4 (II), с. 278]; 'за пігментацією': *Баклажа́н, Каи́тан, Пали́муда < пали́муда 'червона кусочка мурашка' [4 (II), с. 23], Цьо́пáк < ц'опáк 'курча' [4 (II), с. 241]*.*

Здійснений аналіз показує широкий спектр використання в ролі прізвиськ фаунономенив, адже назви тварин особливо популярні в прізвиськовій твірній базі і швидко зазнають онімізації. Специфіка цих антропонімів у тому, що вони завжди полісемантичні. Звичайно, у прізвиськах, утворених шляхом антропонімізації фаунономенив, переважає зовнішня характеристика людини, проте засвідчені й інші складові морально-етичного плану, пор.: *За́сць* 'боязливий', *Кара́сь* 'любить рибалити', *Кі́т* 'лінивий, любить спати', *Му́ха* 'набридлива' тощо.

2. ЛТГ «Назви реалій господарського побуту»

У лексичному пласті вуличних прізвиськ багато етнографічного матеріалу, що не тільки демонструє культурний регіональний феномен, а й указує на лексичне наповнення антропонімічних одиниць. В аналізованій ЛТГ виокремлено назви *Ба́нка, Баня́к < бан'áк 'чавунний горщик будь-якої місткості' [4 (I), с. 10]; Бо́чка, Бу́йка < буйка 'посудина для збивання масла' [4 (I), с. 35]; Буте́лька < буте́лка 'пляшка' [4 (I), с. 40]; Буте́ль < буте́ль 'скляна посудина з високою шийкою, місткістю 2–5л' [4 (I), с. 40], Ві́ник,*

Глек, *Коше́лики* < *куше́лик* ‘корзина, сплетена з лозового пруття’ [4 (I), с. 268], *Манта́чка* < *мантачка* || *мента́чка* ‘дерев’яна лопаточка для гостріння коси’ [4 (I), с. 304], *Сага́н* < *сага́н* ‘великий череп’яний горщик’ [4 (II), с. 132], *Товка́ч* < *товка́ч* ‘дерев’яний пристрій розтовкувати картоплю, зварену для свиней’ [4 (II), с. 202].

Спостережено, що онімیزована назва будь-якої лексичної категорії (номінації посуду, деталей побуту, одягу і т. ін.) у прізвиськах виражена характеристичною функцією. Адже основне призначення вже онімизованого апелятива (прізвиська) – схарактеризувати денотата в певній комунікативній спільноті.

3. ЛТГ «Назви страв і харчових продуктів»

Специфічні номени на позначення назв страв і харчових продуктів, відображені в неофіційних іменуваннях: *Бориц*, *Кефі́р*, *Капусня́к*, *Ма́сло*, *Нале́сник*, *Рога́лик*, *Са́ло*. Засвідчено діалектизми: *Бе́циха*, *Бе́цько*, можливо, від *бец* ‘дерун’ [4 (I), с. 16], *Бульба́ник* < *бул’ба́ник* ‘дерун’ [4 (I), с. 36], *Йуц* < *йуц* ‘шлунок свині, який використовують для виготовлення сальтисона’ [4 (I), с. 284], *Клю́цко* < *кл’у́цк* ‘і’ ‘галушки’ [4 (I), с. 228], *Магла́й* < *магла́й* ‘молочна страва з тіста і яблук чи вишень’ [4 (I), с. 300], *Мазу́рка* < *мазу́рка* ‘спечена на Великдень закрученої форми булочка’ [4 (I), с. 301], *Палі́нка* < діал. *пал’інка* ‘паляниця’ [4 (II), с. 23], *Пля́цок* < діал. *пл’а́цок* 1. ‘корж з прісного тіста’. 2. ‘дерун’ [4 (II), с. 434], *Тукма́ч* < *тукма́ч* ‘і’ ‘зварена і розтовчена картопля як страва’ [4 (II), с. 212].

4. ЛТГ «Анатомічні назви»

Ця ЛТГ на фоні інших груп представлена порівняно слабше, у її складі виявлено небагато прізвиськ: *Більмо́*, *Ву́са*, *Губа́*, *Зуб*, *Роди́мка*, *Спина́*.

5. ЛТГ «Абстрактні назви»

Зазвичай антропонімізації зазнають конкретні апелятиви різних семантичних груп. У прізвись-

ках рідко побутують абстрактні номени, які самі собою незрозумілі без установлені характеристики-мотивації щодо конкретного носія. Такі прізвиська оригінальні, пор.: *Бу́ря* ‘має пишне волосся’, *Висо́та* ‘за зростом’, *Лі́хо* ‘у якого завжди неприємності’, *Ма́са* ‘має велику вагу’, *Смак* ‘усе куштує на смак’, *Сові́сть* ‘за рисами характеру’, *Тума́н* ‘із сивим волоссям’, *Тя́га* ‘непосидючий’. До лексико-семантичного способу віднесено також апелятивні композити, суфіксально-складні і словоскладні форми, словосполучення, а також зрощеннєві конструкції, оскільки такі прізвиська зазнали відчутної семантизації.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз неофіційних антропонімів Західного Полісся засвідчив високий словотвірний потенціал прізвиськових одиниць, у яких провідним механізмом є семантизація апелятивної та онімної лексики. Найбільш продуктивними серед *nomina personalia* виявилися назви-характеристики зовнішніх та внутрішніх рис людини, що відображають як індивідуальні, так і колективно осмислені ознаки. Натомість *nomina impersonalia* демонструють тісний зв’язок із предметно-побутовою сферою, довкіллям і культурними уявленнями спільноти. Виділені лексико-тематичні групи підтверджують різноманітність джерел прізвиськотворення та показують багатство мовної творчості носіїв поліських говірок. Отже, неофіційні особові найменування постають важливим елементом мовної картини світу жителів Західного Полісся та засобом збереження традиційної культури номінації.

Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на порівняльний аналіз словотвірних моделей прізвиськотворення в різних регіонах України, а також вивчення динаміки функціонування прізвиськ у сучасному соціокультурному просторі та з’ясування ступеня їхньої адаптації до нових комунікативних умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аркушин Г. Л. Західнополіські прізвиська, утворені лексико-семантичним способом. *Acta Onomastika*. Ročník XLI–XLII. Praha, 2001. S. 7–17.
2. Аркушин Г. Л. Іменний словотвір західнополіського говору: моногр. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. 764 с.
3. Аркушин Г. Л. Прізвиська-композити в говірках Західного Полісся. *Słowiańskie composita antroponimiczne. Rozprawy Slawistyczne*. 16. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2000. S. 39–44.
4. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: у 2-х т. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000.
5. Вербо́вецька О. С. Неофіційна антропонімія Тернопільщини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Івано-Франківськ, 2016. 20 с.
6. Лонська Л. І. Словотвірні типи відантропонімних прізвиськ (на матеріалі неофіційних особових найменувань у говірці с. Руська Поляна Черкаської області). *Мовознавчий вісник*. 2019. Вип. 26. С. 90–96.

7. Михальчук О. І. Сучасні українські прізвища: відонімні деривати. *Studia Slavistica: Ономастика. Антропоніміка*: зб. наук. ст.; / [упоряд. і відп. ред. С. Пахомова, Я. Джоґаник]. Ужгород: Вид-во Олександра Гаркуші, 2009. Вип. 9. С. 163–168.
8. Мокляк О. І. Структурно-семантична характеристика прізвищ села Лихачівка Котелевського району Полтавської області. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 17. Т. 1. С. 44–48.
9. Наливайко М. Я. Неофіційна антропонімія Львівщини: автореф. дис. канд. філол. наук. Київ, 2011. 19 с.
10. Наливайко М. Способи творення українських прізвищ (лексико-семантичний спосіб). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Мовознавство. Тернопіль: ТНПУ, 2014. Вип. II (24). С. 178–181.
11. Наливайко М. Я. Типологія системи словотвору прізвищ жителів Львівщини. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. Львів: ЛНУ імені І. Франка. 2017. Вип. 64. Ч. 2. 74–81.
12. Павлюк В.А. Становлення неофіційного антропонімікону Вінниччини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Вінниця, 2016. 20 с.
13. Панцьо С. Є., Наливайко М. Я. Прізвища жителів Львівщини (відонімні деривати). *Студії з ономастики та етимології*. 2010 / НАН України, Ін-т укр. мови; редкол.: І. В. Єфименко (відп. ред.) [та ін.]. Луцьк: ВМА «Терен», 2010. С. 199–209.
14. Словник прізвищ північно-західної України: у 3-х т. / Упоряд. Г. Л. Аркушин. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009.
15. Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: іст.-етимол. слов. Львів: Світ, 2005. 704 с.
16. Шульська Н. М. Неофіційна антропонімія Західного Полісся: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Луцьк, 2011. 20 с.
17. Шульська Н. М. Засоби і способи творення жіночих неофіційних іменувань у сімейно-родовій антропонімії Західного Полісся. *Волинь-Житомирщина: іст.-філол. зб. з регіональних проблем* / [ред. В. Мойсієнко, В. Єршов]. Житомир, 2010. Вип. 22 (I). С. 312–320.

Дата першого надходження рукопису до видання: 03.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025